

Propaganda v komunistickém Československu

Motivace vzniku programu: Cílem je seznámit žáky se socialistickou propagandou v Československu. Práce je zaměřena na přemýšlení a uvědomění si, jakým způsobem propaganda ovlivňovala obyvatelstvo, jakých forem nabývala apod. Náplní aktivity je především praktická ukázka propagandy, poté by měl být žák schopen jmenovat konkrétní příklady propagandy.

Cílová skupina: 2. stupeň; SŠ

Místo konání programu: Školní třída

Časová dotace: 45 minut

Nutný materiál: dataprojektor, psací potřeby

Doporučený očekávaný výstup, který metodika podporuje – z DOV G Mediální výchova na gymnáziích

Role médií v moderních dějinách, jež se zaměřuje na schopnost žáků hodnotit roli médií ve společnosti a jejich úlohu v dějinách.

› Žák rozpozná rysy propagandy v médiích a uvede konkrétní příklady dobové propagandy.

Mediální produkty a jejich významy, který se soustředí na kritický přístup k mediálním obsahům. Žák si osvojí schopnost kriticky vyhodnotit argumentaci nabízenou médiem.

› Žák rozpozná výrazové prostředky snažící se vyvolat emoce či ovlivnit jeho postoje a chování, identifikuje základní argumentační a manipulační postupy.

Tematický okruh RVP, do něhož výstup metodiky spadá – z RVP G

Jelikož je Mediální výchova průřezovým tématem a není jí věnovaná samostatná hodina, jsme nuceni naši metodiku zařadit do hodin *Dějepis*.

Dějepis spadá pod vzdělávací oblast nazvanou *Člověk a společnost*. V rámci hodin Dějepis zařadíme metodiku do Moderní doby II – Soudobé dějiny. Konkrétně při výuce zaměřené na vývoj v Československu po roce 1945.

NÁRODNÍ
MUZEUM

2. dotkni se!
století!

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Klíčová slova: propaganda, 50. léta v Československu

Metody a techniky: slovní (výklad, práce s obrazovým materiálem, prezentace – tvorba zprávy), práce s dobovými materiály, brainstorming, skupinová práce

Shrnutí, evaluace

Výstupem lekce by měla být schopnost žáka živě si představit propagandistické nástroje z období komunistické vlády v ČSR.

Teoretické zázemí pro učitele, literatura

Propaganda by se dala definovat různými způsoby. Jedna z možných definic propagandy zní takto: Jde o formování představ za účelem dosažení takové reakce, která je v souladu s potřebami propagandátora. Slovo propaganda vzniklo již za doby pontifikátu papeže Klementa VIII., který zřídil funkci propagandy v roce 1599.

Je zásadní si uvědomit, jaké základní postupy uplatňovala i nadále uplatňuje propaganda. Mezi základní postupy se řadí 4 významné body – jednoduchost, oslovení emocí, oslovení představivosti a opakování¹. Uplatňování jednoduchosti je založeno na faktu, že zprostředkovávaná informace musí být porozuměna celou masou. Rozhodně informace nebyly zaměřené na „inteligenci“. Sdělované informace musí v člověku vzbudit nějaký pocit. Díky tomu si ji jednodušeji vybaví. Nejdůležitější a netypičtější pro komunistickou propagandu byl zřejmě poslední bod – opakování. Jakmile lidé poslouchali jednu a tutéž věc léta, nakonec si ji přisvojili a ztotožnili se s ní.

Doporučená literatura:

BEDNAŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara: *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. Praha: Grada 2011.

FIDELIUS, Petr: *Řeč komunistické moci*. Praha: Triáda, 1998.

FUCHS, Alfred: *Propaganda v demokracii a v diktaturách*. Praha: František Borový, 193

KONČELÍK, Jakub – ORSÁG, Petr – VEČEŘA, Pavel: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010.

KÖPPLOVÁ, Barbara a kol.: *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum 2003.

KOUROVÁ, Pavlína: *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008.

Možný pracovní postup:

1. Úvodní prezentace.
2. Brainstorming – žáci si zapíší své poznámky, první dojmy, asociace.
3. Instrukce pro žáky - Zapište si, co z vyobrazeného bylo prostředkem propagandy v komunistickém Československu
4. Opětovné puštění prezentace.
5. Rozdělení žáků do skupin (cca po pěti žácích), ve kterých budou mít žáci možnost sdělit si navzájem své dojmy a podělit se o zapsané poznámky. Časová dotace: 5 minut.
6. Poté je vyzveme, aby se podělili o poznatky svého týmu. Budeme se snažit, aby každý z týmů dostal dostatečný prostor vyjádřit se. Učitel bude nápady žáků zapisovat na tabuli (ve stylu „brainstormingové“ aktivity). V momentě, kdy nápady žákům dojdou, přejde se ke komentování výsledků učitelem, kde se vyhodnotí jejich „správnost“ a zdůrazní se zásadní body.

¹ Propaganda 4 základní postupy propagandy. VLČEK, Tomáš. [online]. [cit. 2012-06-03]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/propaganda_4zp.php

NÁVRHY ODPOVĚDÍ:

1. zobrazuje Lenina², tedy se týká kultu osobnosti³. Navíc se na něm objevuje komunistická symbolika (sovětská rudá vlajka⁴, srp a kladivo⁵). Lenin ukazuje „kupředu“, což naznačuje důraz kladený na obrovský pokrok a budování! Datum 1917 odkazuje na Velkou říjnovou socialistickou revoluci a druhé datum 1957 na desetiletí trvající odkaz zmíněné události.
2. plakát vyobrazující dva vojáky předávající si zbraň. Doplněno nápisem: Vojenská služba – nejvyšší ctí našeho občana. Plakáty podobné tomuto (zobrazující například vojáka s dítětem v náruči) byly předmětem politické výchovy obyvatelstva. Mimoto se připomínal i den sovětské armády.
3. plakát hlásá „S komunisty do lepších časů“, čímž naznačují zářnou budoucnost naší komunistické vlasti. Opět akcentuje budovatelskou náladu a vlastenectví (muž nese českou vlajku). Muž je také v postoji, jež indikuje pohyb – tedy činnost, evidentně směřující k budování. Podpořen je masou lidí v pozadí. Důležitá je opět komunistická symbolika – tentokrát rudá hvězda⁶.
4. plakát policisty podávajícího si ruku s vesničanem a spolupracující na velmi důležitém úkolu – zabezpečení území před čímkoliv americkým (a imperialistickým). Plakát hlásá „Naší vesnicí americký agent neprojde.“ Společně se státní bezpečností chraňte svoje JZD před západními imperialisty. Plakát upozorňuje na vnějšího nepřítele.
5. plakát upozorňuje na padesátileté výročí Rudého práva, ústředního tiskového orgánu Komunistické strany Československa. Muž je zobrazen opět v budovatelském postoji a za ním můžeme vidět masu jako v plakátu třetím. Jak je uvedeno na plakátu, Rudé právo se začalo vydávat již roku 1920 a rok 1970 je rokem, kdy byl plakát k propagandě použit.
6. plakát upozorňuje na roli ženy⁷ – budovatelky – a důležitost svátku Mezinárodního dne žen (MDŽ) oslavovaného 8. března. Žena zaujímala nové postavení ženy v komunistickém Československu – žena se stává budovatelkou v průmyslu, brání svou vlast a mír v armádě a podepisuje mírové rezoluce.

Obecná poznámka k plakátům: Plakáty tvořily velmi účinný nástroj propagandy a vyznačovaly se charakteristikami jako výraznost, barevnost a jasnost.

² Vladimír Iljič Lenin je považován za zakladatele Sovětského svazu. To on stál v čele bolševické revoluce roku 1917 a byl uctíván po celou dobu.

³ V rámci kultu osobnosti se přehnaně zdůrazňují zásluhy dané osoby. V komunistické ideologii je tento pojem úzce svázán s osobou Stalina.

⁴ Červená vlajka je důležitým znakem změny a revoluce. Komunisté dokonce mluví o barvě krve bojujících za sociální spravedlnost.

⁵ Zkřížený srp a kladivo představuje neopomenutelný znak komunismu symbolizující nerozlučný svazek rolníků a dělníků.

⁶ Rudá pěticípá hvězda patří k dalším symbolům komunismu. Její symbolika připomíná hned několik věcí – od významu pěti prstů dělníka, přes pět kontinentů, kde zavládne komunismus, až po spolupráci pěti vrstev (dělníků, rolníků, vojáků, mládeže, pracující inteligence).

⁷ Žena byla často vyobrazována na titulních stranách časopisů (např. Vlasta), jak podepisuje mírové smlouvy.